

Erityisen tuen tarpeen taustatekijöistä ja määrittelemisestä, taustalla case Satakunta

Minka Leino-Holm

Kehityspäällikkö, sosiaalityöntekijä (YTM)

Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos Oy

Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos & Satakunnan hyvinvointialue

Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos Oy

Tiesitkö, että Suomessa toimii 10
sosiaalialan osaamiskeskusta?

Pikassoksen toiminta-alueina ovat
Pirkanmaa, Kanta-Häme & Satakunta.

Satakunnan hyvinvointialue

Väestöpohja noin 212 000 hlö.

Olemme ikääntyvä maakunta.

Hyvinvointialuejohtajana toimii
Kirsi Varhila.

Instructions

Siirry

www.menti.com

Syötä koodi

8906 7785

Or use QR code

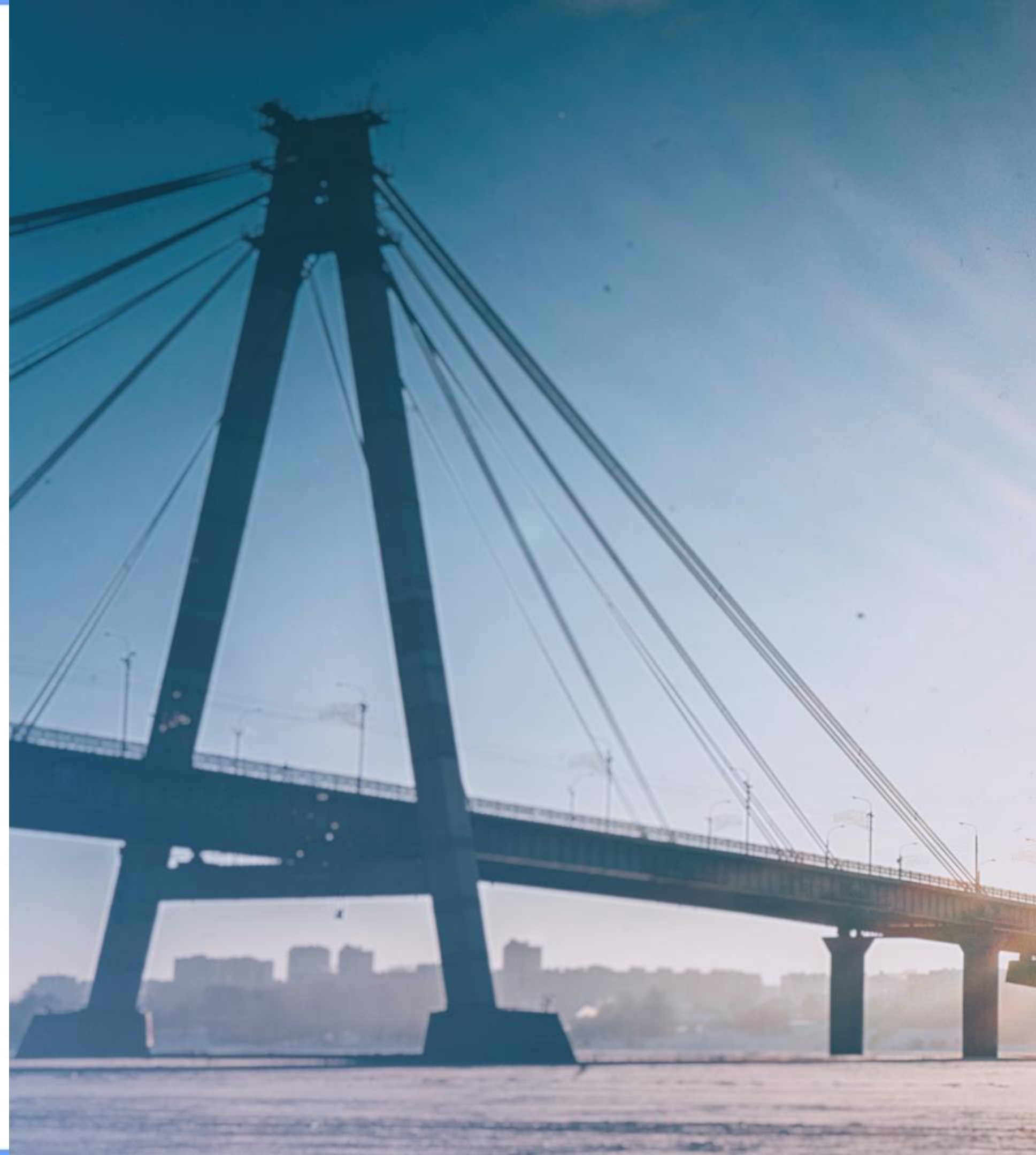
Miksi puhumme tästä aiheesta, tai miksi ainakin pitäisi?

Hyvinvointialueuudistus teki näkyväksi, kuinka erilaisia toimintatapoja, käytäntöjä ja laintulkintoja meillä onkaan.

Erityinen tuki ei ole samantekevää!

- Siitä säädetään laissa,
- se tuo asiakkaalle erityisiä oikeuksia,
- se tuo viranomaiselle erityisiä velvollisuuksia ja
- sillä on vaikutuksia asiakasprosessiin.

Verrattain uusi käsite, joka on tulkinnallinen ja osin epäselvä – vaatii yhteistä keskustelua!

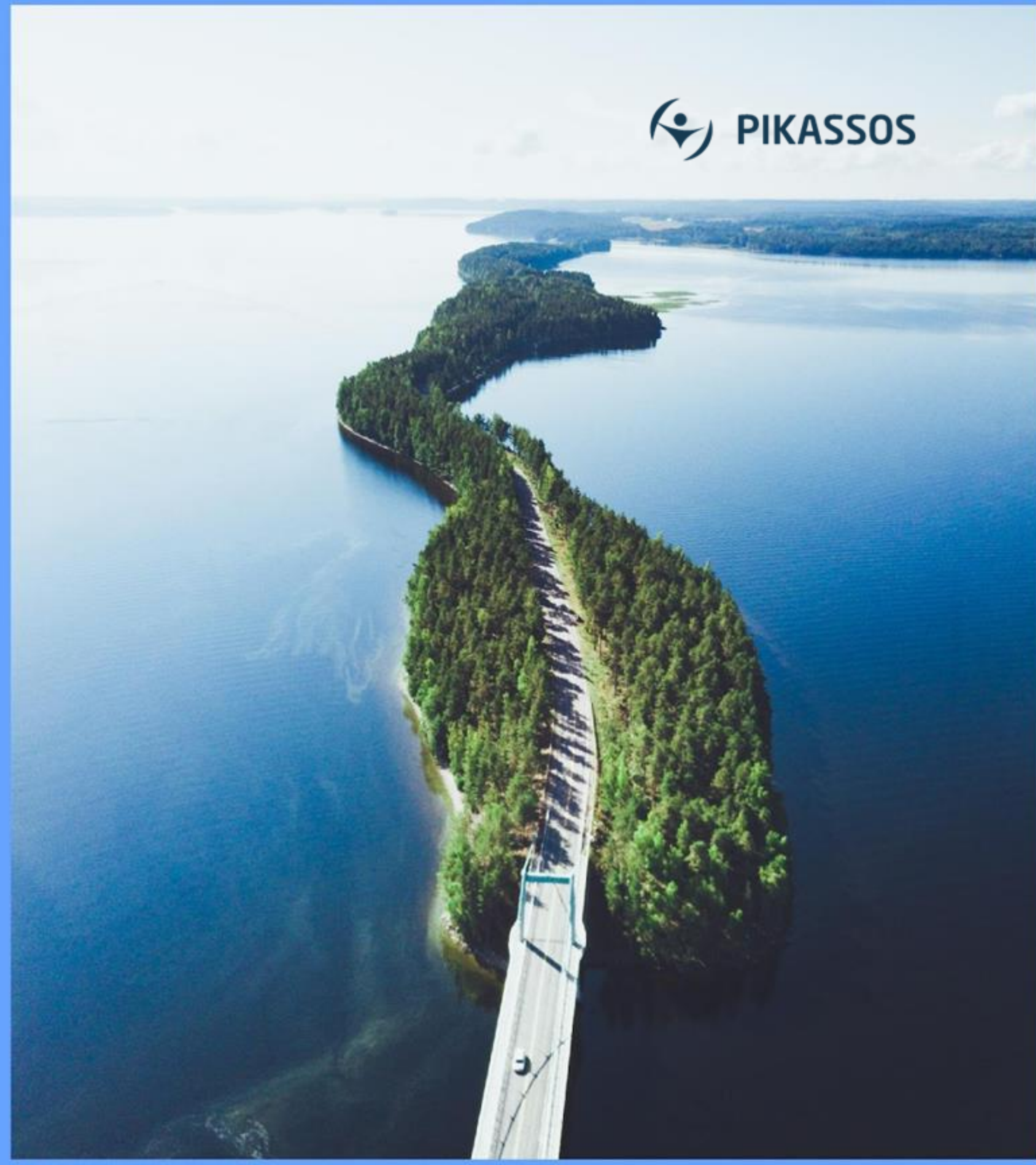

Erityinen tuki sosiaalihuoltolaissa

Sosiaalihuoltolaki 3 § säättää, että **erityistä tukea tarvitsevilla henkilöillä** ja asiakkaalla tarkoitetaan henkilöä, ”jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi ja jonka tuen tarve ei liity korkeaan ikään siten kuin ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista annetun lain (980/2012), jäljempänä vanhustalvelulaki, 3 §:ssä säädetään.”

Lisäksi sama pykälä määrittelee, että **erityistä tukea tarvitsevilla lapsella** tarkoitetaan ”lasta, jonka kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai joka itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään tai joka on erityisen tuen tarpeessa 3 kohdassa mainituista syistä.”

Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaassa kerrotaan, että **erityisen tuen tarpeeseen liittyvillä säännöksillä on tarkoitus turvata se, että kaikkein vaikeimmassa asemassa olevat henkilöt saavat tarvitsemansa avun ja tuen**. Oppaan mukaan säännökset on tarkoitettu sovellettaviksi tilanteissa, joissa **henkilö ei itse kykene hakemaan tarvitsemaansa apua tai henkilön avun saaminen on vaarassa estyä** sen vuoksi, ettei hän kykene riittävässä määrin vastaanottamaan tai antamaan avun saamiseksi tarvittavaa tietoa.” (SHL soveltamisopas, 2017, 26.)

Eikä siinä vielä kaikki! Sosiaalihuoltolain mukaan meidän on kiinnitettävä huomiota...

... erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden edun toteutumiseen (SHL 4 §)

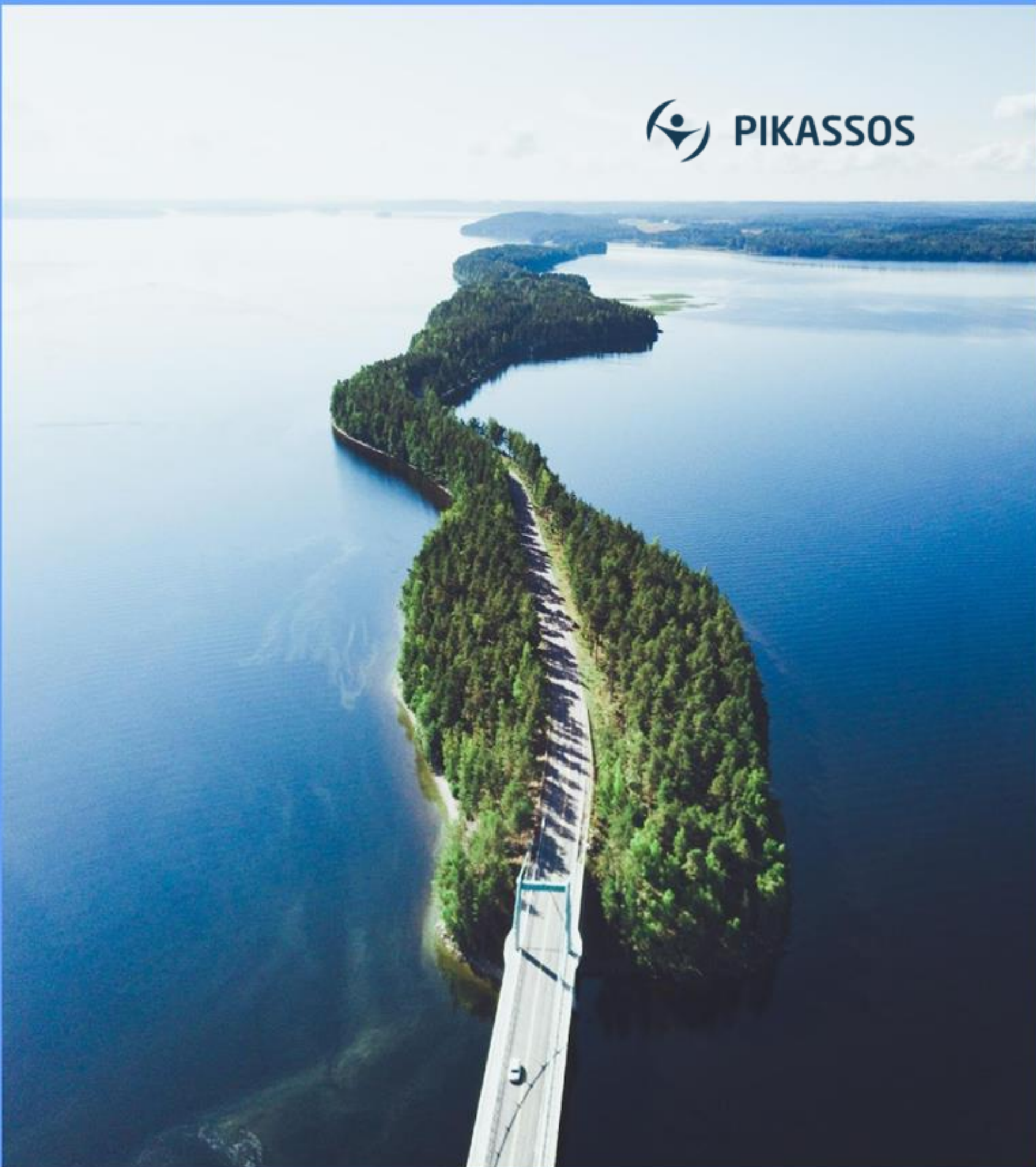
... erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden neuvontaan ja ohjaukseen (SHL 6 §)

... siihen, että saadaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve (SHL 10 §)

... erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaan toimintaan (SHL 10 §)

... erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen (SHL 36 §)

... sekä asiakkaiden että omien tietojensa ja havaintojensa saattamisessa muiden tahojen tietoon (SHL Soveltamisopas, 2017, 36 & SHL 8§)

Erityisen tuen tarvitsijan statuksella voi olla merkittävä vaikutus asiakkaan oikeuksiin sekä hänen prosessinsa etenemiseen sosiaalihuollossa.

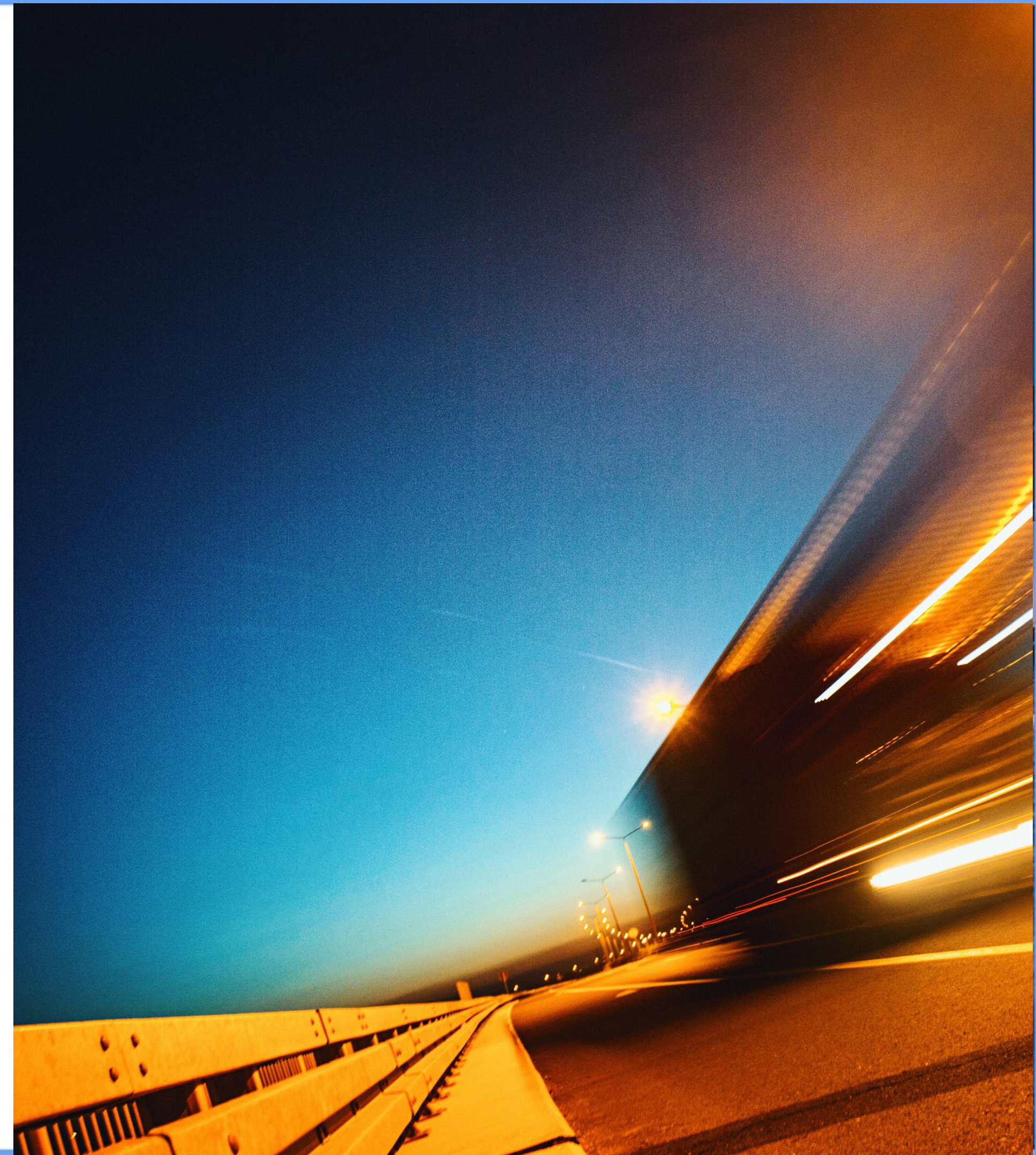
Status vaikuttaa mm.

- palvelutarpeen arviointiprosessin aikarajoihin,
- henkilön oikeuteen saada tiettyjä palveluja sekä
- siihen, kuka voi vastata heidän palvelutarpeiden arvioimisesta tai toimia heille omatyöntekijänä.

Erityisen tuen tarpeessa olevan asiakkaan tilanteeseen on oikeutus ja velvollisuuskin käyttää enemmän resurssia, kuin muiden.

... Tosin: Onko ammattilaisen mahdollisuudet tukea asiakasta tosiasiallisesti paremmat sen jälkeen, kun asiakas on määritelty erityistä tukea tarvitsevaksi?

Pohdittavaksi: ETT-status vaikuttaa asiakkaan asemaan, mutta miten se vaikuttaa työn sisältöihin?

Instructions

Siirry

www.menti.com

Syötä koodi

8906 7785

Or use QR code

Erityisen tuen tarpeessa olevan asiakkaan omatyöntekijyys

- SHL 42 §: Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai muun erityistä tukea tarvitsevan henkilön omatyöntekijän tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevän työntekijän on oltava sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa tarkoitettu sosiaalityöntekijä ja tehtävä on hoidettava virkasuhteessa. (29.12.2022/1280)
- Erityistä tukea tarvitsevaa lasta tai muuta erityistä tukea tarvitsevaa henkilöä koskevaa sosiaalihuoltoa toteutettaessa omatyöntekijän tai muun sosiaalipalveluista vastaavan työntekijän tulee tavata asiakas asiakassuunnitelmaan tarkemmin kirjattavalla tavalla riittävän usein henkilökohtaisesti. (29.12.2022/1280)
- Kuitenkin: Talentian ammattieettinen lautakunta (2020) on todennut, että palvelutarpeen arvioinnin erityistä tukea tarvitsevalle henkilölle tekee virkasuhteinen sosiaalityöntekijä. Erityisen tuen tarpeen ollessa kyseessä, myös yhden asiakastyötä tekevän työntekijän (omatyöntekijä) on oltava sosiaalityöntekijä.

Erityisen tuen tarpeen tunnistamisesta ja määrittelemisestä:

Palvelutarpeen arvioinnin **tulee sisältää** yhteenveto asiakkaan erityisen tuen tarpeesta (SHL 37 §).

”Soveltaessaan lakia työntekijä tekee **yksilökohtaisen arvion** henkilön erityisen tuen tarpeesta” (SHL soveltamisopas, 2017, 27).

Talentian Ammattieettinen lautakunta (2020) toteaa: ”Laki jättää erityisen tuen tarpeen tunnistamisen ja kriteereiden arvioinnin ammattihenkilöille.”

Erityisen tuen tarpeessa oleminen voi tarkoittaa hyvin erilaisia tilanteita. Esim: **”Monisyisesti haastava tilanne”**, kuvaa Riitta-Liisa Kinni.

Sosiaalityössä kohdataan **elämä kaikessa monimuotoisuudessaan** ja siksi **ei ole tarkoituksenmukaista** tehdä erityisen tuen tarvetta aiheuttavien tekijöiden ”listaa” (Marianne Kuorelahti ja Sinikka Volanto 2019).

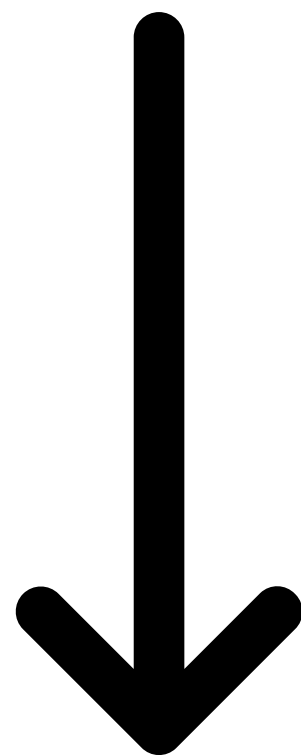
Lotta Hämeen-Anttila toteaa (2018), että laista **on tietoisesti** jätetty pois erityisen tuen tarkemmat määrittelyt, luettelot ja esimerkit siitä syystä, että tällaisilla listauksilla on tapana muuttua asiaa määrittäväksi kriteereiksi.

Yksi esimerkki työkalusta:

Erityisen tuen tarpeen määrittely,
merkkipaalat työntekijälle.

Taija Rantamäki, Suupohjan
Peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä,
26.3.2018.

Erityisen tuen tarpeen määrittely, merkkipaalu työntekijälle:

Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaavalla viranhaltijalla tulee olla kelpoisuuslain 3 § :n mukainen sosiaalityöntekijän kelpoisuus. Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden omatyöntekijän tai omatyöntekijän työparin, esimiehen tai saman tiimin jäsenen on oltava sosiaalityöntekijä. Määrittely ei sulje pois sitä, ettei sosiaalityöntekijä olisi mukana myös muiden asiakkaiden kanssa työskennellessä, mutta se määrittää, milloin sosiaalityöntekijän on ehdottomasti oltava mukana.

Onko asiakkaalla erityisiä vaikeuksia hakea tai saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalveluja?

Ei → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA

Kyllä → Siirry seuraavaan kohtaan

→ Onko palvelujen saamisen arviointi turvattu erityislainsäädännössä, esim. kehitysvammalaki? → Kyllä → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA
→ Ei → Siirry seuraavaan kohtaan

Kyseessä on:

→ **kognitiivinen vamma** → Liittyykö kognition heikentyminen korkeaan ikään? → Kyllä → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA
→ Ei → Siirry seuraavaan kohtaan

→ ei ymmärrä/osaa hakea palveluja → **ON ERITYISEN TUEN TARPEESSA**

→ ymmärtää hakea palveluja, osaakin, mutta tarvitsee apua esim. hakemuksen täyttämässä → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA

→ Ymmärtää ja osaa hakea palveluja, vaikka se tuottaa haasteita → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA

→ Ymmärtää ja osaa hakea palveluja → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA

→ **Psyykinen vamma** → ei ymmärrä/osaa hakea palveluja → **ON ERITYISEN TUEN TARPEESSA**

→ ymmärtää hakea palveluja, osaakin, mutta tarvitsee apua esim. hakemuksen täyttämässä → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA

→ ymmärtää hakea palveluja, osaakin, mutta ei halua palveluja → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA

→ ymmärtää hakea palveluja, osaakin, mutta työntekijä on palveluntarpeesta eri mieltä → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA

→ Ymmärtää ja osaa hakea palveluja, vaikka se tuottaa haasteita → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA

→ Ymmärtää ja osaa hakea palveluja → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA

→ Sairaus

- ei ymmärrä/osaa hakea palveluja → ON ERITYISEN TUEN TARPEESSA
- ei pysty hakemaan palveluja (toimintakykyä ei enää ole) → ON ERITYISEN TUEN TARPEESSA
- ymmärtää hakea palveluja, osaakin, mutta tarvitsee apua esim. hakemuksen täyttämässä → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA
- ymmärtää hakea palveluja, osaakin, mutta ei halua palveluja → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA
- ymmärtää hakea palveluja, osaakin, mutta työntekijä on palveluntarpeesta eri mieltä → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA
- Ymmärtää ja osaa hakea palveluja, vaikka se tuottaa haasteita → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA
- Ymmärtää ja osaa hakea palveluja → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA

→ Päihteiden ongelmakäyttö

- ei ymmärrä/osaa hakea palveluja → ON ERITYISEN TUEN TARPEESSA
- ei pysty hakemaan palveluja (toimintakykyä ei enää ole) → ON ERITYISEN TUEN TARPEESSA
- ymmärtää hakea palveluja, osaakin, mutta tarvitsee apua esim. hakemuksen täyttämässä → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA
- ymmärtää hakea palveluja, osaakin, mutta ei halua palveluja → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA
- ymmärtää hakea palveluja, osaakin, mutta työntekijä on palveluntarpeesta eri mieltä → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA
- Ymmärtää ja osaa hakea palveluja, vaikka se tuottaa haasteita → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA
- Ymmärtää ja osaa hakea palveluja → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA

→ Tarvitsee useaa yhtäaikaista tukea (kolmea palvelua tai enemmän)

- Liittyykö yhtäaikaisen tuen tarve korkeaan ikään? → Kyllä → EI ERITYISEN TUEN TARPEESSA
- Liittyykö yhtäaikaisen tuen tarve korkeaan ikään? → Ei → Siirry seuraavaan kohtaan
- Liittyykö yhtäaikaisen tuen tarve kognitiiviseen vammaan? → Kyllä → ON ERITYISEN TUEN TARPEESSA
- Liittyykö yhtäaikaisen tuen tarve psyykkiseen vammaan? → Kyllä → ON ERITYISEN TUEN TARPEESSA
- Liittyykö yhtäaikaisen tuen tarve sairauteen? → Kyllä → ON ERITYISEN TUEN TARPEESSA
- Liittyykö yhtäaikaisen tuen tarve päihteiden käyttöön? → Kyllä → ON ERITYISEN TUEN TARPEESSA

Säännökset on tarkoitettu sovellettaviksi tilanteissa, joissa henkilö ei itse kykene hakemaan tarvitsemaansa apua tai henkilön avun saaminen on vaarassa estyä sen vuoksi, ettei hän kykene riittävässä määrin vastaanottamaan tai antamaan avun saamiseksi tarvittavaa tietoa. Erityisen tuen tarvitseminen ei ole sidottu tiettyyn diagnoosiin tai vammaan vaan määrittelyn piiriin kuuluvat myös ne henkilöt, joiden erityisen tuen tarve perustuu esimerkiksi useampaan sairauteen tai vammaan tai vielä diagnosoimattomaan oireyhtymään, joka vakavasti vaikeuttaa henkilön kykyä toimia. (esim. puutteellinen kielitaito, traumaattiset kokemukset) Määrittelyn piiriin kuuluvat myös henkilöt, joiden keskeinen ongelma on useasta eri syystä johtuva tuen tarve tai ylipäättään tilanne, jossa suuri avun tarve aiheuttaa uupumusta ja vaikeutta päästä tarvittavien palvelujen piiriin. Korkeaan ikään liittyvä tuen tarve ei yksinään ole sosiaalihuoltolaissa tarkoitettu syy erityisen tuen saamiseen.

Satakunnassa tällä hetkellä ikääntyneiden palveluissa käytössä oleva lomake:

Erityisen tuen tarpeen arvio	Kyllä - Ei - En osaa sanoa
Onko asiakas kokenut kaltoinkohtelua*?	
Onko asiakkaalla taloudellisia haasteita?	
Onko asiakas asunnoton tai onko asiakas vaarassa joutua asunnottomaksi?	
Onko asiakkaalla useita haastavia tuen tarpeita*?	
Puuttuuko asiakkaalta läheisverkosto?	

Ohje, vastaa yllä olevaan taulukkoon asiakkaan todellisen nykytilanteen mukaisesti

1. Mikäli vastaat johonkin kysymykseen kyllä, arvioi onko palveluohjaajan antama tuki asiakkaalle riittävää ja selvitä asiakkaan tilanne palvelutarpeen arvioon mahdollisimman kattavasti.
2. Mikäli arvioit, että palveluohjaajan tuki ei ole riittävää, arvioi onko moniammatillisen työryhmän tuki riittävää (esimerkiksi työparityö toisen ammattilaisen kanssa).
3. Mikäli sekään ei riitä, konsultoi sosiaalityöntekijää asiakkaan tuen tarpeesta. Työparityö sosiaalityöntekijän kanssa tai sosiaalityön asiakkuus.

Aiheesta on linjattu HAO:ssa

Oikeuskysymyksenä asiassa oli, oliko X ollut sellainen sosiaalihuoltolain 3 §:n 3 kohdassa tarkoitettu erityistä tukea tarvitseva henkilö, jonka vammaispalvelua koskevan päätöksen tekijän olisi sosiaalihuoltolain 46 §:n 1 momentin mukaisesti pitänyt olla virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä eikä sosiaaliohjaaja, joka päätöksen oli tehnyt.

Perheensä kanssa asuvalla X:llä oli ollut erilaisia toimintakykyyn vaihtelevasti vaikuttavia sairauksia jo pitkään. Asiakirjoista ilmeni, että X **oli tarvinnut ja tarvitsi useita** sosiaali- ja terveystalveluja. Pelkästään tämä ei kuitenkaan merkinnyt, että hän oli ollut erityistä tukea tarvitseva henkilö. Asiakirjojen mukaan X **oli pystynyt ja pystyi edelleen hakemaan ja paljolti myös saamaan** useita sellaisia sosiaali- ja terveystalveluja, joihin hän oli katsonut olevansa oikeutettu ja joiden saaminen oli edellyttänyt **oma-aloitteisuutta**. Näissä oloissa hallinto-oikeus katsoi, ettei hän ollut ollut laissa tarkoitettu erityistä tukea tarvitseva henkilö. Viranhaltijan päätöksen oli siten voinut tehdä sosiaaliohjaaja.

Instructions

Siirry

www.menti.com

Syötä koodi

8906 7785

Or use QR code

Havainnot Satakunnasta:

Taustalla erityisen tuen tarpeen tunnistamista ja määrittelemistä koskeva kysely ja siihen liittyvä selvitys.

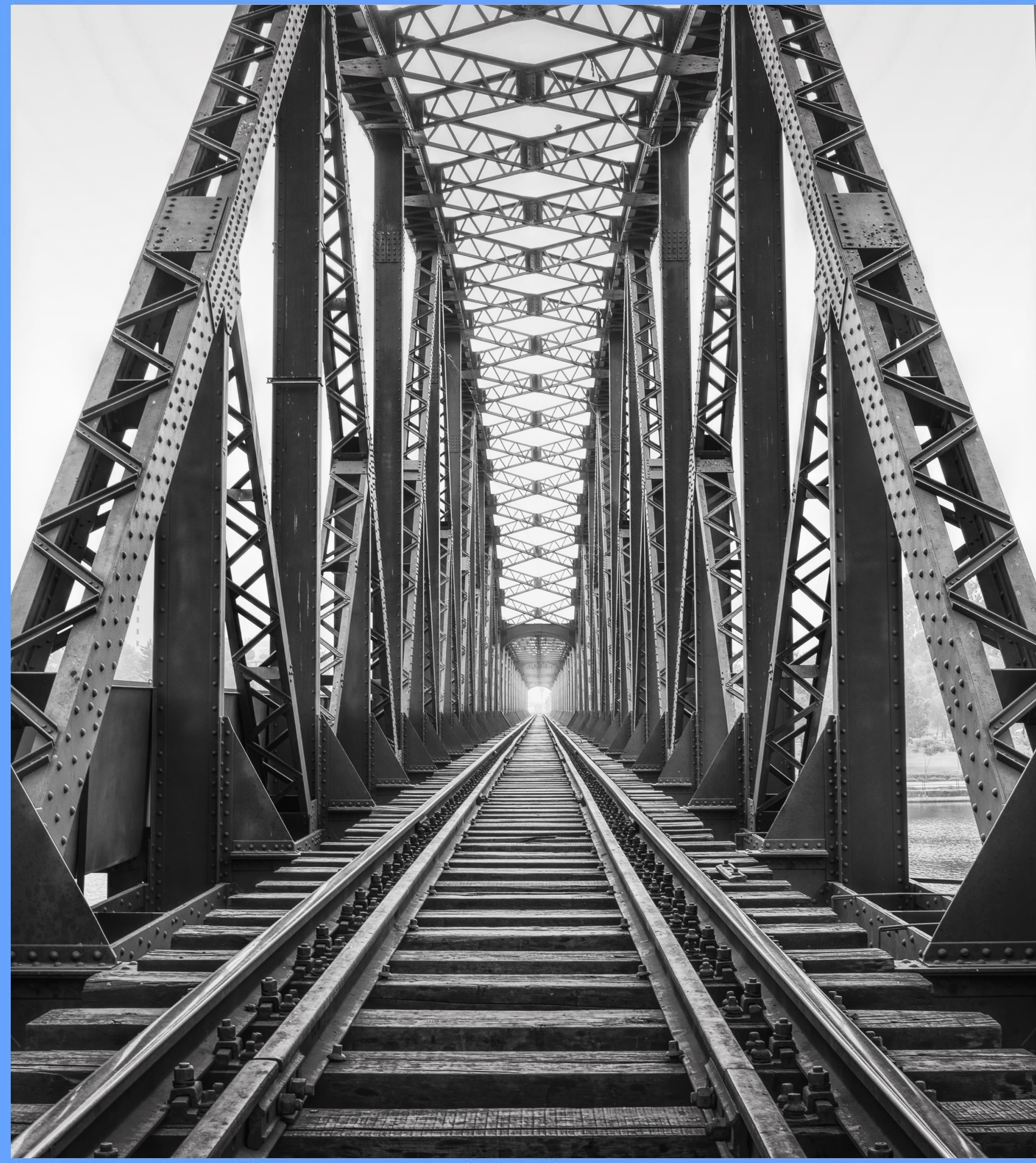
Kysely toteutettiin 4/2023 ja siihen vastasi 80 Satakunnan hyvinvointialueella työskentelevää sosiaalialan ammattilaista.

Yleisimmät erityisen tuen tarpeen taustalla olevat tekijät Satakunnassa

- 1) Psyykinen vamma tai sairaus
- 2) Päihteiden ongelmakäyttö
- 3) Asiakas ei itse kykene hakemaan tai saamaan tarvitsemiaan palveluja
- 4) Taloudelliset haasteet, köyhyys, velkaantuminen

Havaintoja Satakunnasta:

- Se, mitä tarkoitamme erityisen tuen tarpeen määrittelemisellä, vaatii myös määrittelemistä.
- Esihenkilöltä määrittely- tai tunnistamistyöhön saatu tuki riittämätöntä. Tukea saadaan työyhteisöltä tai tiimiltä, laista tai soveltamisoppaasta.
- Erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan tunnistamisen tueksi toivottiin menetelmiä, työkalua tai muistilistaa.
- Erityisen tuen tarve on arvioitava ja tunnistettava myös muulloin, kun palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä.
- Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen ei rajoitu sosiaalihuoltoon. Myös terveydenhuollossa tulee olla valmiuksia tunnistaa erityisen tuen tarvetta. Terveyssoseaalityöllä on tässä yhteydessä suuri rooli.
- Mihin määrittely tosiasiallisesti perustuu; mitä pienemmät resurssit ja mitä vähemmän on sosiaalityöntekijöitä, sitä tiukemmat kriteerit erityisen tuen tarpeen perusteina?

Case Satakunta, selvityksen pohjalta annettuja suosituksia:

Suositus 1: Luota itseesi ja ammattitaitoosi sekä sen kehittymiseen.

Suositus 2: Jos tarkka kriteeristö olisi luotavissa, se olisi jo tehty.

Suositus 3: Esihenkilön ja kollegoiden tuki sekä avoin keskustelu ovat olennaisia.

Suositus 4: Tunnistaminen ja määrittelemine ei riitä - tarvitaan myös rakenteita.

Suositus 5: Perehdytyksen merkitystä ei voi väheksyä.

Pohdittavaa...

Työkalu / muistilista / arviointilomake / mittari?

Mikä olisi oikeanlainen ratkaisu eli tunnistetut riskit (ulossulkevuus) huomioiva mutta riittävän konkreettinen ja käytäntöä palveleva?

Osaamisen vahvistaminen?

Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen ja määrittäminen on taito – miten tätä taitoa olisi mahdollista harjoittaa tai vahvistaa? Millaista materiaalia ammattilaisten tueksi tulisi olla?

Tunnistaminen check, määrittelemisen check – Mitäs sitten?

Mitä erityisen tuen tarve merkitsee palveluiden näkökulmasta, ja mitä sen kenties tulisi merkitä? Miten ja millä palveluilla voimme vastata erityisen tuen tarpeeseen?

Erityisen tuen tarve politiikan tekemisen tai kikkailun välineenä?

Onko tämä realistinen riski tai kenties jo totta? Mitä voimme tehdä, jotta ETT:sta ei tule lähinnä keino ohjata resursseja tai ettei sen tunnistaminen / määrittely riipu käytössä olevista resursseista?

Politiikka ja uudet rakenteet erityisen tuen tarvetta luomassa?

Miten suhtaudumme tähän sosiaalialalla, olemmeko varautuneita tähän? Jos yhä useampi on ETT, alkaako ETT-statuksen samisen rima hiljalleen nousta yhä korkeammalle?

1.6.2022

**Kiitos
ajastanne!**